

SANTRAUKA. Redaktorius Leonas Gudaitis puikiai išmanė kalbos dalykus, bet rengdamas straipsnius buvo nusistatęs ir savo tvarkybos principus, tarp jų ir techninius, kurių laikėsi siekdamas sukurti unikalų enciklopedinį leidinį neseniai atkurta Lietuvai, išgyvenusiai penkiasdešimt sovietinės okupacijos metų. Nagrinėjant jo taisytus rankraščius pastebima, kad redaktorius Gudaitis turėjo nemėgstamų žodžių ir juos visada taisydavo ar braukdavo. Itin kūrybiškas jo požiūris buvo į temines tomų rubrikas ir straipsnių antraštes, iš kurių matyti, kad jis, būdamas kūrybinga asmenybė, tiesiog vengė sauso mokslingumo, per didelio akademiškumo, pirmenybę teikė literatūrinei vaizduotei, šitaip pabrėžė kūrybiškumo svarbą redaguojant kartais gan nuobodžius mokslinius tekstus.

RAKTAŽODŽIAI: Leonas Gudaitis, redaktorius, redagavimas, stilius, kūrybiškas.

Redagavimas (pranc. *rédaction* < lot. *redactus* – sutvarkytas) šiais laikais suprantamas labai plačiai – tai „leidybos, kino, radijo ir televizijos produkcijos gamybos proceso sudėtinė dalis“ (VLE). Anksčiau, prieš porą ar daugiau dešimtmečių, žodis *redagavimas* asocijuodavo tik su tekstu – moksliniu ar meniniu – jo kalbos ir stiliaus taisyumu. Dabar informacinė pažanga yra tokia didelė, kad be kompiuterio ir „Google“ pagalbos nebeįsivaizduojamas joks intelektinis darbas, tad į paiešką įrašius žodį *redagavimas* – pirmiausia jis siejamas su vaizdu, ypač nuotraukų taisyumu. Be to, pastaraisiais metais ir techninės redagavimo galimybės visiškai pasikeitė, niekas turbūt nebespausdina ir nebetaiso rankraščių popieriuje. Nors šiuolaikinis redaktorius gali naudotis pažangiausiomis technologijomis, kurios gerokai palengvina rankraščių taisyumą: pažymi nepažįstamus žodžius, braukia nežinomus junginius, paryškina korektūros riktus, bet vis dėlto pirminė redagavimo proceso dalis, susijusi su teksto tikslumu, sklandumu, funkcionalumu ir pan., tebėra likusi – taigi, redaktoriaus, kaip pirmo kritiško skaitytojo, darbas tebeaktualus ir šiandien. Pastaraisiais metais vis kyla diskusijų apie redaktorius, jų korekcijas: ar tikrai kiekvienam tekstui reikia redaktoriaus; kokia redaktoriaus darbo prasmė rengiant straipsnį ar knygą; koks jo indėlis į visą leidybos procesą; kur jo atsakomybė baigiasi ir pan. (Jurgita Girčienė (2019); Inga Gaižauskaitė (2020); Audrius Jakučiūnas (2020); Jurgita Girčienė

(2020); Neringa Micutaitė ir Jakaitė-Bulbukienė (2022); Eglė Jankauskaitė (2022); Kristina Jakaitė-Bulbukienė ir Neringa Micutaitė (2023)).

Pažymėtina, kad panašių polemikų apie redaktorius, jų taisyimų kritinį vertinimą kildavo ir tarpukario Lietuvoje, ir sovietmečiu. Štai kaip apie redaktoriaus darbą praėjusio amžiaus aštuntą dešimtmetį rašė Aleksandras Žirgulyš:

Rankraštis – tai reikšmingas autoriaus kūrybinės biografijos tarpsnis. Redaktorius jį tvarko prisiimtinio ir leidyklos skirto asmens teisėmis. Labai gerai, kai nepamiršta, kad iš pradžių jis tėra svečias, nors paskui jis lieka visai artimas, savas žmogus arba neigiamu atveju grasus įnamys. Taigi po autoriaus „svetainę“ jis vaikšto ir tvarko ją delikatai, kiek galint prisitaikydamas prie autoriaus intencijų, supratimo ir stiliaus. Dėl to viską aptaria su autoriumi – nuo pat pirmųjų redagavimo procesų iki smulkiųjų, kartais iki techninių mažmožių, pavyzdžiui, iki punktuacijos, <...>. Jei reikia, siūlo ką ne ką gerinti ir taisyti. Gražu, kai pats autorius pataiso; bet jei visur kur neįkerta arba nelinkęs to darbo imtis (pavyzdžiui, kalbos, rašybos ir skyrybos dalykų), leidžia redaktoriui savo kirvuku patašyti. Redaktorius tašo tiek, kiek autorius leidžia; sustoja ties ta riba, kurią jis užbrėžia. Žinoma, kai taip kalbama, turima galvoje pajėgus ar subrendęs autorius, žinantis, ko siekia ir ką gali. Kiek kitaip bus, kai susiduriama su pradedančiu ar nepakankamai pajėgiu, <...>. Tada redaktorius prašomas didesnės talkos, ir jis jaučia, kad tokia talka tikrai reikalinga. Vis dėlto ir čia reikia gerai pasvarstyti talkos apimtį ir kūrybinį santykį, kad redaktoriaus priedai neužgožtų autoriaus kūrybos ir kad talka neitų iki bendraautorystės. (Žirgulyš 1979: 15)

Kaip anksčiau, taip ir dabar redaktorius su autoriumi dažniausiai dirba kūrybiškai, šitai lygiai taip pat svarbu taisant ir grožinį, ir mokslinį tekstą. Kartais redaktorius specializuojasi konkrečioje mokslo srityje arba tikrai grožinėje literatūroje, tad per ilgus darbo metus jo įgyta patirtis yra didelis privalumas rengiant rankraštį spaudai, siekiant jo kokybės. Toks redaktorius dažnam teksto autoriui gali būti puikus pagalbininkas – surasti tinkamiausią pagal stilistiką žodį, pasiūlyti sklandesnį ar aiškesnį sakinio variantą, pastebėti minties nenuoseklumą ar pasikartojimus, kurie visai nebūtini ir tik trukdo perteikti pagrindinę idėją. Todėl, kaip ir anksčiau, rankraščio rengimas spaudai, jo redagavimas yra laikui imlus procesas. Svarbiausi etapai mažai pasikeitė: pirmiausia susipažįstama su autoriaus parengtu tekstu, pavyzdžiui, moksliniu straipsniu; pateikto rankraščio recenzavimas (privalomas moksliniam tekstui); teksto taisymas ir derinimas su autoriumi; teksto skaitymas dar kartą, pabaigus pirminį redagavimą; viską galutinai sužiūrėjus tekstas atiduodamas maketuoti; gavus straipsnio maketą atliekamos korektūros (kurių gali būti dvi arba trys). Redagavimas ir publikavimas yra vieno ilgo proceso, t. y. rankraščio rengimo spaudai, skirtingi etapai. Kadangi autorius tekstą kuria vadovaudamasis savo sumanymu ar idėjos atskleidimu, o redaktorius yra tarsi priekabus skaitytojas, kuris siekia suprasti autoriaus mintis, kaip jos reiškiamos ir ar plaukia numatyta kryptimi, tekstas pirmiausia tvarkomas taip, kad būtų kuo aiškesnis, gramatiškai taisyklingas ir atitiktų funkcinio stiliaus reikalavimus. Taigi redaktoriui svarbu:

1) pastebėti kalbos klaidas ir jas ištaisyti (išskyrus grožinės literatūros ir iš dalies publicistikos tekstus, kurių kūrėjams paliekama daug daugiau laisvės renkantis leksiką ir konstruojant pasakojimo struktūrą);

2) tvarkant tekstą laikytis galiojančių lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos taisyklių;

3) aptikus nukrypimų nuo funkcinio stiliaus ir kitų netikslumų, tas teksto vietas koreguoti arba prašyti autoriaus pasitaisyti;

4) visame tekste laikytis rašymo vienodumo (vardų, tam tikrų žodžių ar jų formų);

5) moksliniame tekste būtina tikrinti vartojamus terminus, asmenvardžius, vietovardžius, istorinių įvykių pavadinimus, citatas ir pan.

Kai kada redaktorius gali pasiūlyti autoriui kitaip komponuoti teksto dalis, kad skaitytojui būtų lengviau suprasti teksto pagrindinę mintį, arba jas praplėsti, kad tema atsiskleistų nuosekliai, logiškai, be minties šuolių. Redaktorius rankraščio autoriui dar gali pasiūlyti į tekstą įterpti nuotraukų, diagramų ar lentelių, kad leidinio sumanymas būtų iki galo realizuotas, pastiprintas tinkamai parinkta vaizdo medžiaga.

Rengdamas „Darbų ir dienų“ straipsnius spaudai Leonas Gudaitis laikėsi visų minėtų redagavimo etapų ir redaktoriaus darbo principų. Vytauto Didžiojo bibliotekoje yra jo redaguotų „Darbų ir dienų“ straipsnių archyvas, kuriame sukaupta visa 1995–2006 metais išleistų tomų rengybos medžiaga. Archyvas tikrai solidus, kiekvienam tomui skirta ne mažiau kaip 4 bylos, į kurias sudėti tekstai nuo pirminio varianto, t. y. autoriaus rankraščio, iki paskutinės antros ar netgi trečios korektūros, kur pastabi redaktoriaus akis sužiūri visus kablelius ir brūkšnelius. Šiame straipsnyje bus nagrinėjami istoriniai tekstai, kurie sudaro vieną trečdalį jo rengtų tomų, būtent „tomų“, tik taip šiuos žurnalo numerius vadino Leonas Gudaitis, nes tai, pasak jo, – „[u]nikalus Lietuvos mokslo darbų istorijoje enciklopediškas 30 teminių tomų rinkinys“ (Gudaitis 2006: 292). Taigi, surinkus šių tomų taisyimų pavyzdžius, bus siekiama parodyti, ką, kaip ir kodėl dažniausiai taisė redaktorius.

Nagrinėjant Vytauto Didžiojo bibliotekos archyve saugomus jo redaguotus rankraščius, pastebimas Leono Gudaičio, kaip redaktoriaus, išskirtinumas. Tiesa, apie tai jis užsimena 45-ajame, paskutiniame, jo parengtame tome:

Yra dvejopi redaktoriai: vieni jaučia, ko nori, kiti žino, ko reikia. Pastariesiems viskas aišku, tai išsiaiškina paklausinėdami, įsidėmėdami. Pirmieji, kurių tėra mažuma, visuomet jaučiasi ne savo kailyje, kamuojasi ieškodami knygose, aplinkoje, savyje to, kas galėtų būti ar turėtų tapti. Turbūt neabejojate, kad šioms ypatoms pagal savo prigimtį priklausau aš. (Gudaitis 2006: 291)

Vis dėlto verčiant vieną archyvo bylą po kitos matyti, kad kiekvieną tekstą Leonas Gudaitis redaguoja skirtingai, ne tik jausdamas, ko jis, kaip redaktorius, nori, bet ir kas yra svarbu skaitytojui, tad jo darbo tikslas visada tas pats – pagerinti

pirminį autoriaus tekstą taip, kad būtų parengtas straipsnis, atitinkantis tomo temą ir sklandus, nuoseklus, tikslus, suprantamas. Leonas Gudaitis prisipažįsta; „Joks autorius mano taisyčių neužprotestavo, o kai kas ir dėkojo“ (Gudaitis 2006: 292).

Nors šiuo metu vengiama teigti, kad redaktorius yra kūrybinis darbuotojas, vis dėlto apriboti jo indėlį į straipsnio ar knygos parengimą vien tik techniniu požiūriu vargu ar būtų teisinga. Tačiau šių dienų redaktoriai nuomonių, kiek ir kaip turi prisidėti prie rankraščio gerinimo, turi skirtingų (Jurgita Girčienė (2020); Neringa Micutaitė ir Kristina Jakaitė-Bulbukienė (2022); Eglė Jankauskaitė (2022)).

Kaip autoriaus pateiktas rankraštis virsdavo derama publikacija istorinės temos tomui, toliau bus panagrinėta per straipsnių redagavimo procesą (peržiūrėtos 5 (14), 21, 37 tomų 24 bylos; dėl straipsnio apimties pateikiami atrinkti pavyzdžiai). Dar paminėtina, kad nuo 6 (15) tomo Leonas Gudaitis pradėjo rinkti straipsnius pagal temą – t. y. pirmiausia susidarydavo teminį tomo planą ir ieško-davo tinkamų publikacijų, pavyzdžiui, 21 tomo turinys:

KARŲ LIETUVA

TEORIJA IR TIKROVĖ

Valdas Rakutis. *Lietuvos karybos istorija: tarp tradicijos ir naujovių*

NUO DURKLO IKI KULKOS

Adelė Damarackaitė. *Karo belaisvių aukojimo paprotys baltų kraštuose XIII–XIV amžiuje*
Nerijus Gudaitis. *1621–1622 metų Kuršo-Livonijos kampanija*

Lina Vidauskytė. *Jonušo Radvilos strategija ir taktika (XVII a. vidurio karai su kazokais ir Rusija)*

Arvydas Pociūnas. *Kauno tvirtovės žlugimas (Vilkmergės pėstininkų pulkas 1914–1915 metais)*

SAVOS VALSTYBĖS SLENKSČIAI

Waldemar Rezmer. *Šaltiniai, kurie laukia Lietuvos istorikų (Lenkijos, Rusijos ir Čekijos archyvuose)*

Estelė Gruzdienė. *Pirmieji karo aviacijos vadai (1919–1934)*

Jonas Vaičėnionis. *Lietuvos kariuomenės modernizacija (1926–1939)*

Vilnius mūsų... (Lietuvos kariuomenės žygis 1939 m. spalio 27–29 d.). Nuotraukos iš Algimanto Miškinio rinkinio

KLASTOS IR KRAUJAS

Zenonas Butkus. *Bendrininkų kėsiai (Vokietijos ir SSRS požiūris į Klaipėdos problemą 1923–1939 metais)*

Antanas Bulotas. *Išdavystėmis įsiamžinęs (Saugumo agentas partizaniniame kare)*

VAKARYKŠTĖ DIENA

Arvydas Anušauskas. *KGB ir lietuvių visuomenė (Slaptasis karas 1954–1991 metais)*

Apie pačių tomų ir jų rubrikų pavadinimus, taip pat straipsnių bei skyrių antraštes reikėtų atskiro tyrimo, nes tai visiškai autentiška Leono Gudaičio kūryba. Ir to jis siekė tiksliai, pasitelkdamas savo kaip literatūros istoriko¹ vaizduotę, kad akademiam žurnalui įprastą nuobodų dėstymo sausumą pagyvintų, kad kiekvienas tomas išeitų su naujomis, tik jam skirtomis rubrikomis, priderintomis prie temos ir perteikiančiomis simbolinį jos lygmenį (1 pav.). Nors labai daug dėmesio kreipė į rubrikų ir straipsnių pavadinimus, redaktorius Gudaitis taip pat įdėmiai taisė straipsnio kalbą, kad ji būtų ir taisyklinga, ir sklandi. Kokių redagavimo principų profesorius Gudaitis laikėsi, analizavo literatūrologė Aurelija Mykolaitytė:

<...> kaip tik ir siekiama aptarti tai, kas buvo ilgamečių redaktoriaus ieškojimų objektu: kaip komponuoti tekstus, kad jie sietųsi vienas su kitu, kaip kurti atskiro numerio, atskiro teksto vienovę? Profesoriumi buvo labai svarbi komunikacija su skaitytoju. Paskutiniu savo kaip redaktoriaus sakiniu pripažįsta: „Džiaugiuosi jų neapvykęs“ (Gudaitis 2006: 292). Todėl bus aiškinamasi, kas įgalintų taip tvirtinti: kaip kuriamas siuntėjo ir priėmėjo ryšys, kokius teksto redagavimo principus galima atsekti.

Kol kas panašių „Darbų ir dienų“ redagavimo tyrimų nebuvo, tad šis straipsnis – tik žvalgytuvės, nepretenduojant į galutines tiesas. Pasak profesoriaus Gudaičio, „moksle tai neįmanoma, nes tikrovės pažinimas ir teorijų turinio tikrinimai nesibaigia“ (Gudaitis 1995: 4). Galima tik kelti hipotezes, vengiant kokių nors griežtų ištarmių, galbūt kiti tyrinėtojai dėliotų kitus akcentus. (Mykolaitytė 2019: 78)

Šis straipsnis būtų antras bandymas patyrinėti redaktoriaus Leono Gudaičio kalbos taisymsus, iš kurių galima spręsti, koks buvo jo požiūris į tuo metu kalbininkų teiktas ne vien rekomendacijas, o gan griežtus reikalavimus, kokie yra taisyklingi žodžiai ir kaip jie vartotini. Be to, žinoma, kad Leonas Gudaitis nuo pat 1958 metų, kai baigė Vilniaus universitete lietuvių kalbą ir literatūrą, darbavėsi spaudoje ir leidybos baruose, palaikė ryšius su kitais redaktoriais (Aleksandru Žirguliu, Laimonu Iniu, Dominyku Urbu), domėjosi jų darbais, dalinosi mintimis apie galimą redagavimo teoriją (tokią idėją svarstė Aleksandras Žirguly).

Rengdamas straipsnius moksliniam žurnalui „Darbai ir dienos“ redaktorius laikėsi mokslinio stiliaus reikalavimų: glaustumo, dalykinio tikslumo, nuoseklumo, aiškumo ir suprantamumo. Dažnai tarptautinius žodžius keisdavo į lietuviškus jų atitikmenis, braukė perteklinius žodžius, ypač nemėgo dalelių. Tačiau labiausiai kreipė dėmesį į kalbos aiškumą, tikslumą ir taisyklingumą. Tokių taisymsų yra daugiausia (žr. 1 lentelę).

¹ Leonui Gudaičiui istorija buvo tas mokslas, kuris kartu su literatūra, labiausiai traukė jo dėmesį, tai patvirtina jo parengtos disertacijos „Pirmasis lietuvių literatūrinis žurnalas „Vaivorykštė“ (1913–1914)“ ir habilitacinio darbo („Lietuvių literatūrinė spauda 1904–1927 metais“) temos. Prieiga internete <<http://www.mokslas.mii.lt/mokslas/SRITYS/duom00.php?pav=G&sritys=H>> [žiūrėta 2023 10 07].

NETVARŪS VALDŽIOS ŽENKLAI

Kai kurių aukščiausių LDK pareigūnų insignijų
reikšmės pakitimas XVIII a.

IVADAS

XVIII a. LDK istorijoje yra didelių politinių, socialinių ir kultūrinių permainų metas. Valstybės pareigūnų (XVIII a. antroje pusėje) pradėta keisti valstybinėmis institucijomis, įvairioms sritims vadovauti kuriamos komisijos, kur sprendimo galią turėjo jau ne vienas žmogus, o asmenų grupės. 1775 m. įkūrus Nuolatinę Tarybą ir užsienio reikalų, karo, izdo, policijos ir teisingumo departamentus, ankstesni pareigūnai - kancleriai, etmonai, išdininkai, maršalai - tapo tik šių komisijų, ribojančių jų valdžią, vadovais¹. Modernėjant valstybės valdymui, keitėsi požiūris ir į valdžios simbolius. Jie jau neturėjo tos reikšmės, kuri jiems buvo suteikiama XVI-XVII a. pirmoje pusėje. Buvo pradėti kurti nauji naujų institucijų simboliai². Todėl šio darbo tikslas yra aptarti dviejų pagrindinių LDK pareigūnų - kanclerio ir etmono - insignijų reikšmės pakitimą XVIII a.

Kanclerio valdžios ženklų buvo antspaudas, etmono pagrindiniai ženklai - buožė ir būniukas. Tačiau tiek daiktų tapimas simboliu, tiek jo reikšmės kitimas yra ilgas, keletą šimtmečių trunkantis procesas, kurio pagrindiniai etapai dažnai nesutampa su amžių ribomis. Todėl apsiriboti tik vienu amžiumi gana sudėtinga. Norint aiškiai atskleisti tą pokytį, tenka bent trumpai išeiti už XVIII a. chronologinių rėmų bei aptarti, kokią reikšmę minėti simboliai turėjo XVI - XVII a. Tik tuomet lyginant simbolių funkcijas amžių bėgyje, galima pastebėti jų reikšmės kitimą.

Lietuvių, lenkų ir netgi baltarusių istoriografijoje yra nemažai rašyta apie valdovo ir valstybės antspaudus³, LDK kanceliarijos darbą⁴, kanclerio pareigybę⁵ ir atskirus kanclerius⁶. Tačiau apie šių pareigūnų valdžios ženklus trumpai užsimenama tik kai kuriuose darbuose⁷. Paprastai apsiribojama konstatavimu, jog kanclerių ir pakanclerių saugomi valstybės didysis ir mažasis antspaudai buvo ir šių pareigūnų

1 pav. Pirmas Leono Gudaičio pataisytas rankraščio puslapis (b. 220: 50)

1 lentelė

TAISYMAS: taisyklinga ir tiksli kalba, aiški mintis (aiškumas, tikslumas, taisyklingumas)	
Autoriaus tekstas	Leono Gudaičio redaguotas
<i>Skaičiumi augančios</i> kariuomenės reikalavo paklusnių žemesnio rango karininkų. (b. 37: 86)	Gausėjančios kariuomenės reikalavo paklusnių žemesnio rango karininkų.
VLIK-as <i>sovietinio saugumo akimis</i> (b. 80: 26)	VLIK-as saugumiečių akimis
<i>Aptardami</i> 1794 m. <i>sukilimo priešastis dauguma tyrinėtojų teigė, jog</i> sukilimą <i>iššaukė</i> didžiulis nepasitenkinimas <i>faktiniu</i> okupaciniu režimu <...>. (b. 222: 9)	Daugumos tyrinėtojų manymu, 1794 m. sukilimą sukėlė didžiulis nepasitenkinimas faktiškai okupaciniu režimu <...>.
Juose užfiksuoti <i>esminiai valkatų</i> gyvenimo būdo momentai, <...>. (b. 37: 2)	Juose užfiksuoti svarbūs jų gyvenimo būdo momentai, <...>.
Ant komunistinės ideologijos mielių <i>išaugusi</i> slaptoji tarnyba <...>. (b. 80: 33)	Ant komunistinės ideologijos mielių iškilusi slaptoji tarnyba <...>.
Bene labiausiai jis mėgo <i>pasinaudoti</i> gamtiniais įtvirtinimais (dažniausiai <i>upe</i>). (b. 77: 83)	Bene labiausiai jis mėgo naudotis gamtiniais įtvirtinimais (dažniausiai upe).
<i>Tam, kad</i> aviacija normaliai <i>galėtų</i> funkcionuoti ir atlikti taktines užduotis, reikėjo žvalgy binų ir gynybi nių lėktuvų. (b. 78: 117)	Kad aviacija normaliai funkcionuotų ir atliktų taktines užduotis, reikėjo žvalgybos ir gynybos lėktuvų .
Tam turėjo <i>pasitarnauti</i> ir „trečiojo pasaulio“ šalys. (b. 80: 26)	Tam turėjo praversti ir „trečiojo pasaulio“ šalys.
Populiariai istoriografijoje nuostatai, jog XIX amžiuje Rusijos politikos tikslus ir bruožus reikia laikyti universaliais principais, nulemtais specifinės carizmo prigimties, autoriai <i>priešpastato</i> savo požiūrį <...>. (b. 34: 176)	Populiariai istoriografijoje nuostatai, jog XIX amžiuje Rusijos politikos tikslus ir bruožus reikia laikyti universaliais principais, nulemtais specifinės carizmo prigimties, autoriai supriešina savo požiūrį <...>.
<...> ji buvo <i>reanimuota</i> (o ne įkurta, kaip mano kai kurie tyrinėtojai) ir <i>išgyveno</i> iki 1773 m. (b. 37: 88)	<...> ji buvo atkurta (o ne įkurta, kaip mano kai kurie tyrinėtojai) ir gyvavo iki 1773 m.
KBG <i>paruošė</i> specialius susitikimus. (b. 80: 31)	KBG parengė specialius susitikimus.
Dalis <i>valkatų jau buvo už valkatavimą</i> išstremti į Sibirą, <i>bet sugebėjo</i> sugrįžti. (b. 37: 20)	Dalis išstremtų į Sibirą valkatų sugebėdavo sugrįžti.
Taigi, tyrimo pagrindas – valkatų <i>pasakoti</i> apie save <i>pasakojimai</i> . (b. 37: 2)	Taigi tyrimo pagrindas – valkatų pasakojimai apie save .
Tai turėjo <i>įtakoti ir</i> formuoti tarptautinę opinią. (b. 80: 31)	Tai turėjo padėti formuoti tarptautinę opinią.
Taigi, matome, kaip Smolenskas buvo <i>paruoštas gynybai</i> . (b. 77: 87)	Taigi matome, kaip Smolenskas buvo pasirengęs gintis.
Negalėjo remtis vien senais visuomenės <i>įtakojimo</i> mechanizmais. (b. 80: 19)	Negalėjo remtis vien senais visuomenės poveikio mechanizmais.
<...> negalime priskirti <i>nei</i> vienam luomui. (b. 37: 1)	negalime priskirti nė vienam luomui.
<i>Po suėmimo</i> Bogušas buvo nedelsiant išgabentas iš Respublikos teritorijos į Smolenską. (b. 222: 12)	Bogušas buvo nedelsiant išgabentas iš Respublikos teritorijos į Smolenską.

<...> virto vienu iš kovos <i>prieš tautinį sąjūdį</i> . (b. 80: 36)	<...> virto vienu iš kovos su tautiniu sąjūdžiu
Tačiau <i>neužilgo</i> B. Chmelnickis atšaukė Glovackį atgal į Ukrainą. (b. 77: 22)	Tačiau netrukus Chmelnickis atšaukė Glovackį atgal į Ukrainą.
Daryti <i>reikalingą</i> įtaką <...>. (b. 80: 42)	Daryti įtaką <...>.
<i>Ją</i> tinkamai organizuoti <i>trukdė</i> lėšų bei laiko <i>trūkumas</i> . (b. 78: 147)	Tinkamai ją organizuoti trūko lėšų bei laiko .
Aptariant rusifikacijos politiką, <i>kuomet</i> iškilo grėsmė gimtajai kalbai, religijai, papročiams, ekonominei raidai, <...>. (b. 34: 177)	Aptarus rusifikacijos politiką, kai iškilo grėsmė gimtajai kalbai, religijai, papročiams, ekonominei raidai, <...>.
Jonušo Radvilos asmenybė <i>nuolat</i> domino <i>tieki</i> amžininkus, <i>tieki</i> istorikus. (b. 77: 2)	Jonušo Radvilos asmenybė domino ir amžininkus, ir istorikus.
Mokykla <i>išgyveno</i> maždaug iki 1782 metų. (b. 37: 87)	Mokykla gyvavo maždaug iki 1782 metų.
Šį pavadinimą ji <i>užsitarnavo</i> ne tiek skaičiumi (emigravo 9-10 tūkstančių), kiek plačia savo veikla (<i>prisimenąs</i> kad ir garsusis 1836 m. Demokratų draugijos manifestas) ir spalvingomis asmenybėmis? (b. 34: 178)	Šį pavadinimą ji pelnę ne tiek skaičiumi (emigravo 9–10 tūkstančių), kiek plačia savo veikla (prisimintinas kad ir garsusis 1836 m. Demokratų draugijos manifestas) ir spalvingomis asmenybėmis <...>.
<i>Bogušas jiems buvo savotiškas ideologinis vedlys</i> . (b. 222: 1)	Bogušą jie laikė ideologiniu vedliu .
Dvidešimt vienos bylos <i>tome</i> <...>. (b. 80: 30)	Dvidešimt vienos byloje <...>.
Mokyklos auklėtiniai <i>pasizymėjo</i> ne tik karybos mokslų <i>išmanymu</i> , bet ir <i>kokybiškai nauja pilietiškumo vizija, įsikūnijusia</i> 1794 metų sukilimo metu. (b. 37: 88)	Mokyklos auklėtiniai ne tik išmanė karybos mokslus, bet ir turėjo kokybiškai naują pilietiškumo viziją, kuri įsikūnijo 1794 metų sukilimo metu.
<i>Atliktų darbų dėka ir galėdama</i> aprūpinti 130 000 žmonių kariuomenę, Lietuvos ginkluotosios pajėgos <i>karo atveju bent jau dalinai</i> galėjo įvykdyti <i>gynybiniuose planuose</i> jai <i>keliamus</i> uždavinius, <i>tačiau</i> rimčiau pasipriešinti agresoriui būtų <i>galėjusi tik bendromis</i> jėgomis <i>kartu</i> -su estais ir latviais, <i>neatmetant ir suomių dalyvavimo galimybės tokioje koalicijoje</i> . (b. 79: 83)	Įstengdamos aprūpinti 130 tūkstančių žmonių kariuomenę, mūsų šalies ginkluotosios pajėgos bent jau iš dalies galėjo įvykdyti jai iškilusius karo meto uždavinius, o rimčiau pasipriešinti agresoriui būtų įstengusi tik suvienijusi jėgas su estais ir latviais, o galbūt įtraukusi į tokią koaliciją ir suomių .
Iki 1830 m. į Sibirą trėmė <i>valkatas</i> be ypatingos atrankos. <i>Buvo tremiamis seni ir ligoti vyrai ir moterys</i> . (b. 37: 5)	Iki 1830 m. į Sibirą juos trėmė be ypatingos atrankos.
Kiekvienas kandidatas operatyviam darbui žvalgyboje, <i>nežiūrint numatomo veiklos pobūdžio, turėjo</i> pereiti visą specialaus patikrinimo ciklas. (b. 80: 24)	Kiekvienas kandidatas operatyviam darbui žvalgyboje privalėjo pereiti visą specialaus patikrinimo ciklas.
Galima spėti, kad <i>pradėdavo</i> kamuoti nostalgija. Ji <i>tapdavo ypač veiksminga</i> sutikus ką nors iš gimtųjų vietų. (b. 37: 23)	Galima spėti, kad imdavo kamuoti nostalgija. Ji ypač sustiprėdavo sutikus ką nors iš gimtųjų vietų.

<p><i>Tuo būdu</i> 1806 m. gruodį Bogušo skaitytas pranešimas „Apie lietuvių tautos ir kalbos pradžią“ <i>tęsinys buvo dėsningas ankstesnės jo kolegų veiklos.</i> (b. 222: 13)</p>	<p>1806 m. gruodį Bogušo skaitytas pranešimas „Apie lietuvių tautos ir kalbos pradžią“ buvo dėsningas ankstesnės jo kolegų veiklos tęsinys.</p>
<p><i>Iki</i> šiol Vokietijos ir SSRS politika Klaipėdos klausimu daugiausia tyrinėta atskirai, <i>išryškinant</i> jos skirtumus, net <i>supriešinant</i> šių valstybių veiksmus. Būtų taip pat, manau, prasminga abiejų šalių politiką panagrinėti kartu <i>išsiaiškinant</i>, ar <i>politikoje</i> Klaipėdos atžvilgiu jos bendradarbiavo, ar konfrontavo, <i>juo labiau</i> kad Lietuva <i>tarpukaryje daugiausia</i> orientavosi į SSRS ir Vokietiją, stengėsi su jomis palaikyti glaudžius ryšius, o šios čia, Pabaltijyje, turėjo bendrų interesų ir <i>galų gale</i> jį <i>pasidalino</i>. (b. 79: 200)</p>	<p>Ligi šiol Vokietijos ir SSRS politika Klaipėdos klausimu daugiausia tyrinėta atskirai, išryškinus jos skirtumus ir net supriešinus šių valstybių veiksmus. Būtų taip pat, manau, prasminga abiejų šalių politiką panagrinėti kartu ir išsiaiškinti, ar dėl politikos Klaipėdos atžvilgiu jos bendradarbiavo, ar konfrontavo, juoba kad tarpukario Lietuva labiausiai orientavosi į SSRS ir Vokietiją, stengėsi su jomis palaikyti glaudžius ryšius, o šios čia, Pabaltijyje, turėjo bendrų interesų ir galiausiai jį pasidalijo.</p>

Leonui Gudaičiui buvo labai svarbu, kad sakinio mintis būtų aiški, sklandžiai išreikšta, kad skaitytojui būtų lengva suprasti. Tokių redagavimo pavyzdžių irgi daug, taisydamas sakinius visada laikėsi taisyklingumo principo, bet tai darė daugiau ar mažiau kūrybiškai (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

TAISYMAS: taisyso painingas, sudėtingas sakinio konstrukcijas (sklandumas, aiškumas)	
Autoriaus tekstas	Leono Gudaičio redaguotas
<p>Įvertindamas <i>padėties sudėtingumą, Lietuvos DK Didysis</i> etmonas visais įmanomais būdais bandė išlaikyti stovykloje prie Kėdainių <i>kuo didesnį kariuomenės skaičių. Tai būtų garantavę kitas pasidavimo</i> Švedijai sąlygas. (b. 77: 90)</p>	<p>Įvertindamas sudėtingą padėtį, didysis etmonas visais įmanomais būdais bandė išlaikyti stovykloje prie Kėdainių kuo daugiau kariuomenės, kuri būtų garantavusi palankesnes sąlygas sąjungai su Švedijai.</p>
<p>Kad tokiam sprendimui <i>sąlygos</i> buvo pribrendusios, rodo ir <i>tas faktas</i>, kad 1786 m. pradžioje, pulkininko leitenanto Ruščičiaus <i>patarti</i>, <...>. (b. 37: 87–88)</p>	<p>Kad tokiam sprendimui buvo pribrendusios sąlygos, rodo ir tai, kad 1786 m. pradžioje, pulkininko leitenanto Ruščičiaus paskatinti, <...>.</p>
<p>J. Kraucevičius aukštesnėms instancijoms primindavo, kad lėktuvų skaičius aviacijoje neturi reikšmės, jei <i>jo pagrindą sudaro</i> negalintys pakilti <i>nuo žemės lėktuvai</i>. Kovinė <i>jėga galėjo būti tik remiantis</i> pažangiomis technologijomis sukurta nauja technika ir <i>žmonės, sugebantys ją valdyti</i>. (b. 78: 121)</p>	<p>Kraucevičius aukštesnėms instancijoms primindavo, kad lėktuvų skaičius aviacijoje neturi reikšmės, jei dauguma iš jų negali pakilti; kovinę jėgą turėtų sudaryti tik pažangiomis technologijomis sukurta nauja technika ir sugebantys ją valdyti žmonės.</p>
<p><i>Savų lėktuvų kūrimas buvo savalaikis įvykis, išgelbėjęs karą aviaciją nuo</i> pasenusių <i>lėktuvų taisyso</i>. (b. 78: 123)</p>	<p>Savi lėktuvai sukurti pačiu laiku – karo aviacijai nereikėjo remontuoti pasenusių modelių.</p>

<i>Juo</i> giliau <i>Apšvietos ideologijai persismelkiant</i> į visuomenės pažiūras, tuo <i>astresniu kampu iškilo</i> tradicinės visuomenės <i>išdifrenciuotumo problema</i> . (b. 222: 17)	Kuo giliau Švietimo ideologija smelkėsi į visuomenės pažiūras, tuo labiau ryškėjo tradicinės visuomenės nelygiateisiškumas .
Dešiniajam sparnui teko įveikti <i>įtvirtinimus iš nusmailintų rąstų – įkastų į žemę, surištų vienas su kitu</i> ir iš vidinės pusės, <i>panašiai kaip pylimui prineštų žemių</i> . (b. 77: 76)	Dešiniajam sparnui teko įveikti nusmailintų rąstų įtvirtinimus – įkastus žemėn, surištus ir iš vidinės pusės apipiltus žeme .
Valstybės Tarybos prezidento pirmininkas A.Smetona, ieškodamas <i>jai</i> finansinės paramos <i>kuriamai Lietuvos kariuomenei</i> , vyko į Vokietiją, vėliau į Prancūziją. Taip pat stengėsi <i>surasti</i> karininkų ir karo instruktorių Švedijoje, <i>kadangi pastarųjų ypač trūko Lietuvai</i> . (b. 78: 147)	Valstybės Tarybos prezidento pirmininkas A.Smetona, ieškodamas finansinės paramos, vyko į Vokietiją, vėliau į Prancūziją, taip pat stengėsi rasti karininkų ir karo instruktorių Švedijoje.
<i>Tokios situacijos susidarymo</i> priežastys <i>buvo kelios</i> . (b. 78: 123)	Tai nulėmė kelios priežastys.
<i>Ant jų kadetų</i> korpuso auklėtinių ir užsieniečių <i>laikėsi</i> LDK kariuomenė. (b. 37: 88)	Jais, kadetų korpuso auklėtiniais ir užsieniečiais rėmėsi LDK kariuomenė.
Žinoma, <i>O. Dahlbeckas buvo labiau vertinamas už A. Petronį, nes buvo aviacijos srities specialistas</i> . (b. 78: 145)	Žinoma, Dahlbeckas kariuomenės vadovybė kaip aviacijos srities specialistą labiau vertino nei Petronį .
<i>Aukščiau</i> minėtas Vilniaus intelektualų būrelis <i>baudžiavos atžvilgiu laikėsi gan vieningos ir vienaprasmiškai neigiamos nuomonės. Tačiau nenuostabu, jog</i> šiam rateliui priklausantis Bogušas manė, <i>jog</i> <...>. (b. 222: 17)	Minėtas Vilniaus intelektualų būrelis baudžiaavą vertino gan vieningai ir vienprasmiškai neigiamai . Šiam rateliui priklausantis Bogušas irgi manė, kad <...>.
<i>Mušio atveju ji pasitarnavo gynybai</i> – vežimus sustatydavo apskritimu (<i>taip vadinamas vagenburgas</i>). Už neteisėtą <i>bet kokį vežimo pajudinimą</i> iš vietos J.Radvila baudė mirties bausme. (b. 77: 37)	Per mūsų ji padėdavo gintis : vežimus sustatydavo apskritimu - vadinamuoju vagenburgu (vežimų pilimi) . Už neteisėtai pajudintą iš vietos vežimą J.Radvila baudė mirties bausme.
Dragūnai <i>didelį vaidmenį vaidindavo pilių ir miestų šturmuose. Sumaniai</i> naudojos <i>ir</i> upių <i>komunikaciniais</i> keliais (pėstininkai ir sunkioji artilerija, <i>vėlgi dėl spartumo, buvo plukdomi baidokais</i>). (b. 77: 15)	Dragūnai buvo svarbūs šturmuojant pilis ir miestus, jie sumaniai naudojos upių keliais (pėstininkai ir sunkioji artilerija dėl spartumo plukdavo baržomis).
Tai K. Škirpai <i>buvo apsisprendimo momentas, po kurio jis praktiškai galutinai nutolo nuo kariuomenės gyvenimo</i> . (b.79: 53)	Tai Škirpą paskatino apsispręsti, ir po to jis nutolo nuo kariuomenės gyvenimo .
<i>Vitebskas turėjo dirbtinius įtvirtinimus, tame tarpe ir mūriniai, kurie buvo papildyti</i> sunkiai įveikiama vandens užtvara – Dauguva, <i>supusia</i> miestą iš rytinės pusės. (b. 77: 41)	Dalis Vitebsko įtvirtinimų buvo mūriniai su sunkiai įveikiama vandens užtvara – Dauguva, kuri supo miestą iš rytinės pusės.

Redaguodamas Leonas Gudaitis labai dažnai taiso žodžių tvarką sakinyje (2 pav.), kad kiekviena mintis būtų aiškiai bei sklandžiai perteikta (žr. 3 lentelę).

atveju tai akivaizdžiausias ir plačiausias, galima sakyti visapimantis apibūdinimas¹, nors po juo slepiasi ir kiti, ne taip akivaizdžiai istorijos paviršiuje atsidenge, galimas dalykas svarbesni amžiaus požymiai, pvz., modernios lietuvių tautos atsiradimas.

Ankstesnieji, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikų istorijos ~~atskriti~~ laikotarpiai daugeliu atveju dar mažiau gali būti siejami su kalendoriniais šimtmečiais. Tai matyti nepriklausomai nuo to, ar bandysime tuos laikotarpius išskirti atsižvelgdami į politinę istoriją, ar jungdami ją su kultūros ~~bet~~ visuomeninio ~~ir bei~~ ekonominio gyvenimo esminiais poslinkiais. Štai kelios itin svarbios Lietuvos istorijos datos, žymintios ~~esminius~~ ne vienos gyvenimo sferos, bet kompleksinius pokyčius: Lietuvos valstybės įforminimas XIII a. viduryje, Lietuvos krikštas 1387 m., Liublino unija 1569 m. ir pan. Todėl akivaizdu, kad operavimas kalendorinio amžiaus sąvoka periodizuojant Lietuvos istoriją nėra perspektyvus, o jei bandoma taip daryti, tai tenka kartu skelbti esmines išlygas ir paaiškinimus.

Gal nevertėtų operuoti šimtmečiais, siejamais su kalendoriniais amžiais, tačiau, kaip sakytą, toks amžių įvardijimas tiek kasdienėje kalboje, tiek mokslo ^{gama} yra pakankamai dažnai paplites. Štai ^{is} „Darbų ir dienų“ ^{as} tomo dalis ^{skiriamas} Lietuvos istorijos XVIII a. ^{rengiamos} ^{ta} amžiaus tyrinėjimams ^{skirtos} mokslinės konferencijos², Lietuvos istorijos institutas, ruošdamas daugiatomę Lietuvos istoriją, vieną tomą taip pat skiria XVIII a. ^{mišri} pavadintam „trumpu“³. Kartu akivaizdu, kad bent ^{krastinėmis} ^{datomis} ^{atras} kai kuriais čia suminėtais atvejais Lietuvos istorijos XVIII a. ribos nesiejamos su kalendorinio amžiaus ribomis, je ^{atras} kraštinės datos nėra 1701-1800 m., jos yra pasisliskusios. Vėlgi akivaizdu, kad taip stengiamasi suderinti istorijos laikotarpio išskyrimą ^{ir} ^{įvardijimą} operuojant kalendoriniu įvardijimu ir pažymint esminius Lietuvos būklės ^{praeityje} pokyčius.

Pažymėtina, kad XVIII a. Lietuvos istorijos ^{atras} apibendrinamuosiuose darbuose ^{atras} į atskirą ^{atras} vieneta vieningą nebūdavo išskiriamas. Priklausomai nuo periodizavimo detalumo, jis būdavo jungiamas su ^{atras} prieš jį ^{atras}ėjusiais amžiais, ar skaidomas. Todėl

¹ Matyt, neatsitiktinai taip pavadinta Lietuvos XIX a. istoriją apibendrinanti knyga: E. Aleksandravičius, A. Kulakauskas. *Carų valdžioje. Lietuva XIX amžiuje*. Vilnius, Baltos lankos, 1996.

² 2002 m. lapkričio 29 d. įvyko Lietuvos istorijos instituto Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos skyriaus ir Vytauto Didžiojo universiteto Istorijos katedros ^{surengta} ^{organizuota} mokslinė konferencija „Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė XVIII a.“, 2003 m. gegužės mėn. 23 d. - kita tų pačių organizatorių mokslinė konferencija – „Žinomos/nežinomos Lietuvos istorijos XVIII a. asmenybės“.

³ Žr. www.istorija.lt/html/ldk1.html

3 lentelė

TAISYMAS: keičia žodžių tvarką (aiškumas, tikslumas, suprantamumas)	
Autoriaus tekstas	Leono Gudaičio redaguotas
Minskas <i>įtvirtinimų neturėjo</i> . (b. 77: 33)	Minskas neturėjo įtvirtinimų .
Kariuomenė <i>dar labiau buvo</i> sumažinta <...>. (b. 79: 43)	Kariuomenė buvo dar labiau sumažinta <...>.
<i>Didelę dalį, kaip ir anksčiau, karininkų</i> tebesudarė (b. 37: 91)	Kaip ir anksčiau, didelę karininkų dalį tebesudarė
Ilgainiui <i>ši Bogušo veiklos pusė tapo svarbiausia Lietuvos istorikams</i> . (b. 222: 2)	Ilgainiui šis Bogušo veiklos aspektas Lietuvos istorikams tapo svarbiausias .
Baudžias kritika <i>nesiribojo teoriniais samprotavimais</i> . (b. 222: 17)	Baudžias kritika teoriniais samprotavimais nesiribojo .
Be to, <i>samdytiems vokiečių lakūnams</i> jis buvo didesnis autoritetas. (b. 78: 126)	Be to, jis buvo didesnis autoritetas samdytiems vokiečių lakūnams.
<i>Siekiant</i> kaip nors priversti <...> (b. 80: 44)	Kad pavyktų kaip nors priversti <...>.
1932 metais <i>pilnai nebaigęs studijų grįžo į Lietuvą gavęs pažymėjimą, kuriuo suteikiama teisė dirbti darbu štabe</i> . (b. 79: 51–52)	1932 metais grįžo į Lietuvą neužbaigęs studijų, bet gavęs pažymėjimą, kuris suteikė teisę dirbti štabe .
Ieškota būdų iš 30 JAV, Anglijos, Prancūzijos, Vokietijos ir kitų šalių <i>garsiausių</i> firmų <...>. (b. 80: 19)	Ieškota būdų iš 30 garsiausių JAV, Anglijos, Prancūzijos, Vokietijos ir kitų šalių firmų <...>.
<i>Nenagrinėtas plačiau</i> <...>. (b. 79: 11)	Plačiau nenagrinėtas <...>.
<i>J.Radvilos būsimos</i> karinės koncepcijos formavimuisi <i>įtakos turėjo jo</i> tėvo įgyta patirtis Livonijos <i>kampanijos metu ir Vakarų Europoje</i> . (b. 77: 12)	Būsimos J.Radvilos karinės koncepcijos formavimuisi darė įtaką ir jo tėvo įgyta patirtis Livonijos kampanijoje ir Vakarų Europoje.
Bankai, <i>veikiantys</i> <...>. (b. 80: 21)	Veikiantys bankai <...>.
Eiti buvo labai sunku: nuo Černigovo iki Kijevo reikėjo <i>daug perkėlų įveikti</i> – per vieną dieną teko <i>net penkis tiltus pastatyti</i> , kitą dieną septynis kartus <i>patys plaukė</i> . (b. 77: 82)	Eiti buvo labai sunku: nuo Černigovo iki Kijevo reikėjo įveikti daug perkėlų – per vieną dieną teko pastatyti net penkis tiltus, kitą dieną septynis kartus plaukė patys .
<i>KGB nemažas savo viltis</i> siejo su 1991 m. <...>. (b. 80: 46)	Nemažas viltis KGB siejo su 1991 m. <...>.
Vokietijos ginklavimasis ir <i>situacijos Europoje paastrėjimas</i> privertė belgus didinti <i>išlaidas gynybai</i> . (b. 79: 43)	Vokietijos ginklavimasis ir paastrėjusi situacija Europoje privertė belgus didinti gynybos išlaidas .
<i>KGB veiklos vienas iš aktualiausių uždavinių – vietos gyventojų kontaktų su lietuvių išėvija kontrolė</i> . (b. 80: 11)	Vienas iš aktualiausių KGB veiklos uždavinių – kontroliuoti vietos gyventojų kontaktus su lietuvių išėvija .

Visada pastebi perteklinius žodžius ar sakinius, juo braukia. Dažnai tokie žodžius suprantami iš konteksto ar netgi yra kartojami tame pačiame sakinyje. Taip redaktorius siekia glaustumo, aiškumo (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

TAISYMAS: braukia, keičia nereikalingus žodžius (glaustumas, aiškumas)	
Autoriaus tekstas	Leono Gudaičio redaguotas
<i>Iš jų tarpo kilo nemažas būrys ryškesnių XVIII a. II pusės asmenybių <...> (b. 37: 91)</i>	Čia atsirado ryškių XVIII a. antrosios pusės asmenybių <...>
Toks kelias leido iš naujo atrasti pačią epochą, iš naujo <i>suvokti tos epochos vertę</i> , <...>. (b. 34: 175)	Toks kelias leido iš naujo atrasti pačią epochą, iš naujo suvokti jos vertę, <...>.
<...> jo žmona <i>A. Vaitelienė gyveno KGB agento J. Markulio parūpiname bute ir jo buvo įkaitė</i> . (b. 80: 150)	<...> jo žmona faktiškai buvo Markulio įkaitė .
<i>Sprendžiant pagal turimus duomenis</i> , lauko raštininkas, didysis ir lauko sargybieniai, <...>. (b. 37: 89)	Turimais duomenimis , lauko raštininkas, didysis ir lauko sargybieniai, <...>.
<i>Baigiant reikia pažymėti, kad</i> tyrinėjamu <i>oju</i> laikotarpiu <...>. (b. 37: 91)	Taigi tyrinėjamu laikotarpiu <...>.
<i>Jie</i> buvo viena labiausiai degradavusių valkatų grupių. Buvo valkatų, <i>kuriems teko elgetauti</i> skurdo prispaustiems, bet radę darbą, <i>jie</i> nustodavo prašinėti išmaldos. (b. 37: 17)	Tai buvo viena labiausiai degradavusių valkatų grupių. Buvo valkatų, kurie elgetaudavo skurdo prispausti , bet radę darbą nustodavo prašinėti išmaldos.

Kai kada redaktorius taiso neveikiamosios rūšies veiksmažodžius, juos keičia į veikiamosios rūšies, kad sakinyb būtų sklandesnis (žr. 5 lentelę).

5 lentelė

TAISYMAS: neveikiamosios rūšies veiksmažodį keičia į veikiamosios (sklandumas, glaustumas)	
Autoriaus tekstas	Leono Gudaičio redaguotas
Absolvent <i>ai buvo</i> gerai <i>vertinami</i> inspekto <i>rių</i> . (b. 37: 88)	Absolventus gerai vertino inspektoriai.
<i>Bet čia ypatingas dėmesys skiriamas</i> pastarojo dešimtmečio <i>studijoms, kuriose buvo pasiremiama ir</i> gausesniais bei tikslesniais šaltiniais. (b. 80: 1)	Čia daugiausia remsimės pastarojo dešimtmečio gausesniais bei tikslesniais šaltiniais.
Nuo 1928 m. apie sulaikytus valkatas <i>buvo skelbiama</i> spaudoje. (b. 37: 5)	Nuo 1928 m. apie sulaikytus valkatas skelbdavo spaudoje.
Laisvė ne <i>visiems būdavo</i> lengvai <i>pakeliama</i> . (b. 37: 24)	Laisvę ne visi lengvai pakeldavo .

Jei tarptautiniam žodžiui rasdavo tinkamą lietuvišką atitikmenį, tuomet Leonas Gudaitis jį pataisydavo. Tačiau nebuvo purizmo šalininkas ir nesiekė kuo daugiau tarptautinių žodžių pakeisti į lietuviškus (žr. 6 lentelę).

6 lentelė

TAISYMAS: tarptautinius žodžius keičia į lietuviškus jų atitikmenis (aiškumas, taisyklingumas, suprantamumas)	
Autoriaus tekstas	Leono Gudaičio redaguotas
<i>akcentuoja</i> (b. 37: 118)	pabrėžia
<i>analogiškas</i> (76: 120)	panašus
<i>eliminuojami</i> (b. 222: 67)	pašalinami
<i>efektyviausiai</i> (b. 37: 114)	veiksmingiausiai
<i>identifikuotis</i> (b. 37: 11)	tapatinosi
<i>komplikuotas</i> santykis (b. 222: 78)	sudėtingas
<i>labiau kondensuotą</i> tarptautinių santykių spektrą (b. 79: 200)	tankesnę
santykiai buvo <i>konstruojami</i> (b. 222: 249)	klostėsi
<i>kontaktavo</i> (b. 76: 119)	bendravo
<i>kvalifikacija</i> kėlė pasitikėjimą (b. 79: 7)	patirtis
techniniai <i>niuansai</i> (b. 220: 93)	techniniai dalykai
<i>reprezentuoja</i> (b. 37: 2)	apibūdina
<i>poručikas</i> (b. 37: 90)	leitenantas
<i>poziciją</i> (b. 220: 146)	požiūrį
Vokietijos sieną <i>traktuoti</i> (b. 79: 209)	laikyti

Nors mokslinio stiliaus tekstuose neįprasta vartoti daug dalelyčių, bet ir tuomet, kai autorius pavartoja kokią nors dalelytę, dažniausiai pabrėžiamąją, Leonas Gudaitis ją braukia kaip nereikalingą, tekstui nebūtiną žodį. Šie redagavimo pavyzdžiai tik patvirtina, kad ilgą laiką lietuvių kalbos redaktoriai dalelytes traktavo kaip tekstui nieko nesuteikiančius, tik jį apsunkinančius žodelius (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

TAISYMAS: braukia dalelytės kaip nereikalingus žodžius (glautumas, aiškumas)	
Autoriaus tekstas	Leono Gudaičio redaguotas
<...> naudojami <i>ir</i> upių <i>komunikaciniais</i> keliais. (b. 77: 15)	<...> naudojami upių keliais .
Ypač dideliais pavojais <i>pasizymi</i> karas, todėl <i>būtent</i> čia ir susiduriame su duodamais prieš kovą pažadais paaukoti priešą. (b. 76: 120)	Ypač dideliais pavojais gresia karas, todėl čia ir susiduriame su duodamais prieš kovą pažadais paaukoti priešą.
Į <i>tai</i> įtrauktas <i>ir</i> Sovietų Sąjungos ambasadorius Rytų Vokietijoje Viačeslavas Kočemasovas. (b. 80: 23)	Į šią akciją įtrauktas Sovietų Sąjungos ambasadorius Rytų Vokietijoje Viačeslavas Kočemasovas.
Dėl to <i>ir</i> prof. Muchlinskis, kuris revizavo mokyklas, <...>. (b. 38: 148)	Dėl to prof. Muchlinskis, kuris revizavo mokyklas, <...>.

<i>Būtent</i> jai valstybė suteikė visus visuomenės kontrolės įgaliojimus ir <i>jam</i> 1935 metais <i>šaulių organizacija buvo įtraukta į</i> kariuomenės sudėtį. (b. 79: 67)	Valstybė jai suteikė visus visuomenės įgaliojimus ir 1935 m. įtraukė į kariuomenės sudėtį.
<i>Būtent</i> šiame sodžiuje (b. 80: 239)	Šiame sodžiuje
Nepaisant to, <i>būtent</i> formos „dievas“, o ne „dievai“ pavartojimas yra įdomus <...>. (b. 76: 117)	Nepaisant to, formos „dievas“, o ne „dievai“ pavartojimas yra įdomus <...>.

Nagrinėjant redaguotus rankraščius pastebima, kad Leonas Gudaitis visada taisydavo kalbos štampus, klišes, pavyzdžiui: *didelį vaidmenį vaidindavo* (b. 77: 15) – **buvo svarbūs**; *nevaidino svarbaus vaidmens* (b. 220: 7) – **neturėjo didelės reikšmės**; *daugeliu atveju* (b. 77: 14) – **dažniausiai**; *didelis vaidmuo* (b. 37: 45) – **svarbu**; *tai lėmė atidesnį žvilgsnį* (b. 220: 15) – **neturėjo didelės reikšmės**; *priešingu atveju* (b. 220: 55) – **kitaip**; *viena vertus* (b. 222: 23) – **pirma** ir pan.

Jeigu galima pasakyti paprasčiau ir taisyklingiau, visada pataisydavo, kaip antai: *ima steigtį* (b. 37: 94) – **įsteigia**; *iškėlė projektą* (b. 37: 106) – **pasiūlė**; *nurodyti trūkumai* (b. 37: 106) – **pastebėti**; *įkurti mokyklą* (b. 37: 106) – **įsteigti**; *daugiau proginis* (b. 222: 2) – **labiau proginis**; *karts nuo karto* (b. 222: 13) – **retsykais**; skaityti žydų kalba (*žargone*) (b. 38: 165) – skaityti žydų kalba (*žargonu*); pareiškė *gilų* pasitenkinimą – **didelį** (b. 79: 205); *palaiptiui* – **ilgainiui** (b. 80: 239). Dažniausiai jungtuką *bei* keičia į **ir**.

Kad straipsnio kalba būtų taisyklinga, visad taisydavo, pavyzdžiui: *pastovios* išvykos deryboms – **dažnos** išvykos deryboms; *nepaprastai padaugėjo* agentų – **labai pagausėjo** agentų; *pakankamai* – **ganėtinai**; *nekliudomas* – **netrukdomas**; slapta padarė *virš* 5 tūkst. fotonuotraukų – slapta padarė **daugiau kaip** 5 tūkst. fotonuotraukų; *suvaidino* vaidmenį – **atliko** vaidmenį; KGB *ypatingai* sudomino VLIK-o pozicija – KGB **ypač** sudomino VLIK-o pozicija; kėlė *žymiai* didesnį nerimą – kėlė **nepalyginamai** didesnį nerimą; *pirmiausiai* – **pirmiausia**; *pakankamai gerai* – **gana gerai**; *pakankamai* aiškiai – **gana** aiškiai; *betarpiškai* veikti – **tiesiogiai**; *visiškai susišaukia* – **susisieja**; *padalinimas* – **padalijimas**; *padalinti* – **padalyti**; *iš viso* XVIII amžiuje – **apskritai** XVIII amžiuje; išliko *skirtumai* – išliko **skirtumų**; *nusimesti hipotezes* – **apsieiti be hipotezių**; *neužilgo* – **netrukus**; *galų gale* – **galiausiai** ir t. t.

Tačiau yra taisyčių, kurie būdingi tik Leonui Gudaičiui, pavyzdžiui: *visų pirma* į **pirmiausia**; *nenustabu* – **nieko nuostabaus, nėra nieko nuostabaus, nereikia stebėtis**; *tokiu būdu* – **taigi**; *be abejonės* – **be abejo**; *visgi* – **vis dėlto**; *įdomu pastebėti* – tiesiog išbraukdavo. Dar paminėtina, kad laikėsi tarpukario tradicijos ir žurnalo pavadinimą visada rašė tik taip – „Darbai ir Dienos“.

Nagrinėjant Leono Gudaičio redaguotus straipsnius pastebima, kad jis, priešingai nei buvo teikiama tuomet galiojusiose „Lietuvių kalbos rašybos ir skyrybos“

(1992: 79) taisyklėse, nepalieka tarpelių po taško, pavyzdžiui, rašo vardo pirmąją raidę ir pavardę *A.Bubnio*, *G.Gečiausko*, *I.Zalytė* (b. 80: 9) ir kt. Nėra tarpelių po puslapio sutrumpinimo *p.* prieš skaičių, pavyzdžiui: (*p.7–16*), *G.Gečiausko (p.16–27; p.14–22; 110, p.148–159)* (b. 80: 13). Nepalieka tarpelio ir po Nr., pavyzdžiui, *Akmenų g. Nr.6; įsakyme Nr.0035* (b. 80: 15, 18). Nurodydamas laipsnius nepalieka tarpelių, pavyzdžiui: (*1988 m. juo buvo gen.plk. I.Markelovas (Markelov)*) (b. 80: 24), tačiau ne visada, kai kur rašo: *vyr. ltn. V.Petrikas, vyr. ltn. M.Kmitas* (b. 80: 26). Be tarpelių rašo ir sutrumpinimus *t.y., t.t.*, pavyzdžiui:

<...> o kartais atsiradavo dingsčių ir platesnio masto operatyviniam darbui, *t.y.* pradėti operatyvinio išaiškinimo, patikrinimo ar sekimo bylas. (b. 80: 17)

1-asis sekė JAV, Kanados, Vokietijos, Didžiosios Britanijos, Prancūzijos ir Izraelio žvalgybų veiklą Lietuvos teritorijoje ir *t.t.* (b. 80: 29)

Kitaip jis rašė ir pravardes, slapyvardžius, t. y. su kabutėmis, nors pagal rašybos taisykles (1992: 60) jų nereikia, pavyzdžiui, agentai „Žuk“ ir „Saulė“.

Tai būtų paskutinis pastebėjimas apie Leono Gudaičio redagavimo ypatumus, bet kai kuriuos jų vertėtų panagrinėti detaliau kitame straipsnyje.

Kasdien vis didėjant technologijų galimybėms, o dirbtiniam intelektui per minutę kitą pateikiant gatavą straipsnį pageidaujama tema, redagavimo procesas irgi keičiasi. Dabartinės kalbos klaidų tikrinimo programos jas aptinka akimirksniu, iškart pažymi nežinomus žodžius, net abejotiną dalyką per paiešką atrasti tekste ilgai neužtrunka, tačiau kad ir kaip palengvėjo tvarkyti tekstą vadinamuoju mikrolygmeniu, pakeisti redaktorius, ypač kūrybiškai dirbančio, negali jokia programa, nes jis gali pastebėti netgi labai taisyklingai parengtame straipsnyje nereikalingą ar netinkamoje vietoje atsiradusį žodį, nelogišką ar painiai išreikštą mintį ir pasiūlyti kitą (-ų) variantą (-ų), kad tekstas taptų sklandesnis, aiškesnis, įtaigesnis ir pan.

Nors redaktorius pagrindinis vaidmuo – kaip matyti iš tyrinėtų straipsnių rankraščių – padėti autoriui parengti mokslinį straipsnį, atitinkantį nustatytus kalbos bei žurnalo reikalavimus, sklandų ir lengvai suprantamą skaitytojui, vis dėlto tuo Leonas Gudaitis neapsiribojo. Iš jo redaguotų straipsnių archyvų matyti, kad jis dažniausiai laikėsi tuomet gan griežtų kalbos kanonų, visada taisė stiliaus netolygumus ar bereikalingus išvedžiojimus, todėl išbraudavo ne tik žodį, bet ir perteklinį sakinį ar netgi pastraipą. Apskritai jis vadovavosi bendrais mokslinio redagavimo principais: pirmiausia – struktūra ir aiškumas (straipsnyje turi būti aiški ir logiška struktūra, kad idėja atsiskleistų nuosekliai); tada labai svarbu – kalba ir stilius (kalba taisyklinga, tiksli, be perteklinių žodžių; dėstant mintis laikytis mokslinio stiliaus);

straipsnyje vartoti apbruotus terminus, o istorinius įvykius ar asmenis vadinti tradiciniais vardais, nusistovėjusiais per laiką; cituojant nurodyti teisingai šaltinius, citatose nedaryti jokių pakeitimų; į literatūros sąrašą įtraukti visus panaudotos literatūros šaltinius. Žinoma, Leonas Gudaitis rūpinosi, kad straipsniai būtų parengti laikantis autorių teisių (vienas visiškai parengtas straipsnis, aptikus plagiatą, buvo pašalintas iš 21 tomo).

Redaktorius Leonas Gudaitis neabejotinai puikiai išmanė kalbos dalykus, tačiau rengdamas straipsnius buvo nusistatęs ir savo tvarkybos principus, jų nuosekliai laikėsi siekdamas sukurti unikalų enciklopedinį leidinį, kurio atkurtoje Lietuvoje labai reikėjo – kaip naujo, šviežio gūσιο po ilgų sovietinės okupacijos metų. Panagrinėjus jo taisytus rankraščius pastebima, kad Leonas Gudaitis turėjo nemėgstamų žodžių, juos visada taisydavo ar braukdavo. Itin kūrybiškas jo požiūris buvo į temines tomų rubrikas ir straipsnių pavadinimus, iš kurių matyti, kad jis, būdamas kūrybinga asmenybė, tiesiog vengė sauso mokslingumo, per didelio akademiškumo, pirmenybę teikė literatūrinei vaizduotei, šitaip pabrėžė kūrybiškumo svarbą redaguojant kartais gan nuobodžius mokslinius tekstus.

ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

Gudaitis, Leonas. „Darbų ir dienų“ archyvas. VDU biblioteka, VDU A. 4, b. 33–36, b. 37–38, b. 76–81, b. 208–212, b. 217–222.

Gaižauskaitė, Inga. Kalbos redaktorių visumos Lietuvoje paieškos. *Lituanistica*, 2020, nr. 1, 37–45.
Girčienė, Jurgita. Redaktorių nuostatos: demokratijos poreikis. *Lituanistica*, 2019, nr. 2, 113–123.

Girčienė, Jurgita. Tarp rankraščio ir knygos: redaktoriaus funkcijos. *Knygotyra*, 2020, nr. 75, 124–140.

Gudaitis, Leonas. Darbai ir Dienos – lituanistinis humanitarų leidinys. *Darbai ir dienos*, 2006, t. 45, 291–292.

Jakučiūnas, Andrius. Jūsų geriausias draugas redaktorius. *15min*, paskelbta 2020 05 04. Prieiga internete <https://www.15min.lt/kultura/naujiena/asmenybe/andrius-jakuciunas-jusugeriausias-draugas-redaktorius-2851312744?utm_medium=copied&utm_medium=copied> [žiūrėta 2023 11 03].

Jankauskaitė, Eglė. Lietuvos kalbos redaktoriai kalbos standartizavimo ir kultūrinės produkcijos laukuose:

konkuruojančių nuostatų derinimas. *Taikomoji kalbotyra*, 2022, nr. 17, 119–136.

Lietuvos mokslo potencialo dinamika. Prieiga internete <<http://www.mokslas.mii.lt/mokslas/SRITYS/duom00.php?pav=G&critis=H>> [žiūrėta 2023 10 07].

Lietuvių kalbos rašyba ir skyryba. Parengė Nijolė Sližienė ir Adelė Valeckienė. 2-asis patais. fotogr. leid. Vilnius: Mokslas, 1992.

Jakaitė-Bulbukienė, Kristina, ir Neringa Micutaitė. Kalbos redaktoriai: darbo prestižas, įtaka kalbai ir jaučiamos grėsmės. *Lietuvių kalba*, 2023, nr. 18, 8–26.

Micutaitė, Neringa, ir Jakaitė-Bulbukienė, Kristina. Kalbos redaktoriai: iššūkiai, nuostatos ir motyvacija. *Lietuvių kalba*, 2022, nr. 17, 70–91.

Mykolaitytė, Aurelija. Profesoriaus Leono Gudaičio redagavimo principai. *Darbai ir dienos*, 2019, nr. 72, 77–87. Prieiga internete <<https://doi.org/10.7220/2335-8769.72.4>>.

Visuotinė lietuvių enciklopedija. Prieiga internete <<https://www.vle.lt/straipsnis/redagavimas/>> [žiūrėta 2023 11 07].

Danguolė Valančė
Vytautas Magnus University, Lithuania

LEONAS GUDAITIS – CREATIVE EDITOR, WHO COMPILED A UNIQUE COLLECTION OF LITHUANIAN SCIENTIFIC WORKS

SUMMARY. The editor Leonas Gudaitis had an excellent knowledge of the language, but in the preparation of the articles he had also set his own principles of management, including technical ones, which he followed in order to create a unique encyclopedic publication, which was very much needed in the restored Lithuania as a new, fresh breath of fresh air after the long years of occupation. An examination of his revised manuscripts reveals that Gudaitis had some words that he did not like, which he always corrected or erased. He was particularly creative in his approach to the thematic headings of volumes and the titles of articles, which show that, as a creative personality, he simply avoided dry scholarship and excessive academia, preferring to use his literary imagination, thus underlining the importance of creativity in the editing of what were sometimes rather dull scholarly texts. (This summary translated by DeepL.)

KEYWORDS: Leonas Gudaitis, editor, editing, style, creative.